

Informace ke studii s testem sémantického výběru v rámci kurzu „psychosémantika“

Test sémantického výběru (dále jen TSV) není test se standardní formou, jak je tomu obvyklé u jiných testů. TSV je určený jen obecnými pravidly pro testování, zacházení s daty a interpretaci výsledků. Konkrétní verze testu a konkrétní styl práce s ním se však vytváří podle dané situace a invence toho, kdo s testem zachází.

TSV lze chápat jako metodu, která u respondenta/klienta identifikuje individuální způsob prisuzování významů věcem, obecněji řečeno, způsob individuálního konstruování světa. TSV tak napomáhá pochopit, jak respondent vidí svět ze svého hlediska a jak podle toho také jedná. Doporučuji vybírat respondenta ne z okruhu blízkých lidí pro případ, kdyby výsledky narážely na nějaké osobní nebo soukromé citlivé otázky. Ideální je například zkoušet najít respondenta v rámci nějaké praxe/stáže v psychologickém zařízení apod., není však podmínkou, aby byl respondent z okruhu lidí vyhledávajících psychologickou pomoc. S respondentem je nejdřív nutné navázat kontakt, zorientovat se v problémech, které řeší (v případě klinického/poradenského klienta) a jeho slovy mu vysvětlit, k čemu test slouží.

Fáze práce s TSV

Užívání TSV se skládá z několika na sebe navazujících fází:

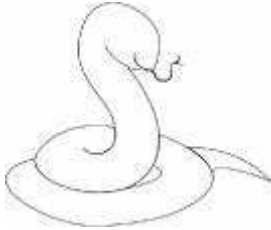
- a) **Vytvoření seznamu objektů:** objekty jsou slova, jejichž význam z pohledu respondenta se pokoušíme zjistit. Objekty by měly být stanoveny nejlépe ve spolupráci s respondentem a měly by *pokrývat oblast zkoumaného/řešeného/probíraného problému*; důležité je, že seznam objektů musí obsahovat objekty *dvou různých typů*, např. pro zkoumání oblasti sociálních vztahů bychom mohli vybrat objekty:
- i) „já“, „otec“, „matka“, „přítel“, „partner/ka“, „rodina“ (tj. označení blízkých osob – 1. typ)
  - ii) „štěstí“, „radost“, „nejistota“, „prohra“, „konec“, „zlý“, „láska“, „bezpečí“ (tj. označení pocitů, které v této oblasti mohou hrát důležitou roli – 2. typ).

Je třeba, aby seznam obsahoval alespoň 16 objektů, přičemž by měly být rovnoměrně zastoupeny oba dva typy objektů.

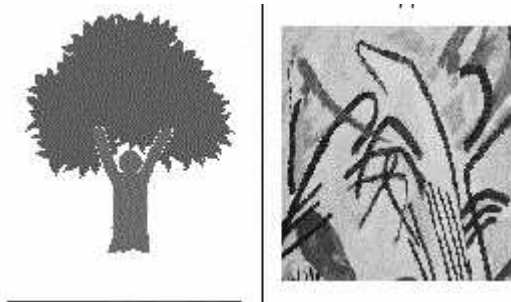
- b) **Výběr atributů:** atributy jsou položky, které bude respondent v průběhu testování přidávat k objektům; atributem může být cokoliv (slovo, figurka, obraz, animace, zvuk, skvrna, kresba ...); atributy by měly být stejně jako objekty vybírány ve spolupráci s respondentem (i když tady to není tak nutné) a měly by být:

- i) málo strukturované, což znamená, jakkoliv neurčité, rozostřené, vágní (naopak nesmí mít žádné jasné významy); je možné např. zkusit položky známých projektivních testů (hand test, Rorschach, apod.)

Př. méně vhodného atributu (je hned jasné, že jde o hada; vzbuzuje celkem obecně určitý druh negativních pocitů):

Př. vhodnějších atributů (na první pohled u nich není zřejmé, co mají znamenat – je třeba, aby si je každý domyslel):

- ii) významné pro respondenta, který by k nim měl mít bohaté asociace, měly by ho oslovovat apod., pokud nebude možné toto kritérium dost dobře zjistit, je možné sestavit atributy pouze podle vlastního uvážení

Celkový počet atributů by měl být alespoň 25. Každý atribut by měl mít na začátku testování své číslo nebo svůj kód (kvůli snadnému zaznamenávání odpovědí)

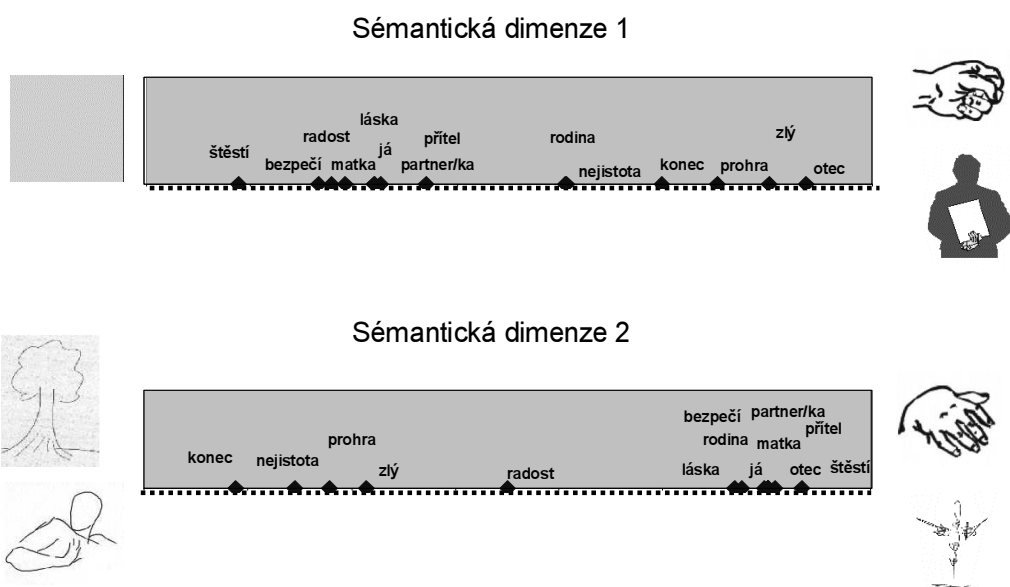
- c) **Sejmutí dat:** respondent má být vyzván, aby na základě své vlastní úvahy a svých pocitů přiřadil ke každému objektu libovolný počet atributů. Měl by přitom pracovat plynule a pokud možno necenzurovat své odpovědi. Kontakt s respondentem a atmosféra důvěry přispívají k výtěžnosti testu. Čím více respondent provádí přiřazení, tím lépe.

Doporučuji objekty napsat na lístečky a jeden po druhém je losovat. Respondent si vždy jeden objekt vylosuje, projde atributy a řekne, které z nich mu k objektu pasují, odpovědi se zapíše, a tak dál až dokonce.

d) **Analýzy dat** – sejmutá data odevzdáte a co nejdříve dostanete výsledky v následujících podobách:

- i) **Základní:** binární opozice/osobní konstrukty/sémantické dimenze – elementární kategorizační schémata, pomocí nichž respondent strukturuje objekty podle jejich významů; každé takové schéma řadí k jednomu svému pólu objekty, které jsou z určitého hlediska sobě navzájem podobné a k opačnému pólu ty objekty, které jsou vůči této první skupině nepodobné; v jakém smyslu chápat v konkrétním případě tuto podobnost indikují atributy, které tyto póly vymezují

Př.:

Jsou zde zobrazeny dvě různé sémantické dimenze, které stojí v pozadí kategorizace objektů z hlediska respondenta. U první dimenze jsou např. objekty „zlý“ a „otec“ podobné (mají společné to, co je vyjadřováno sevřenou pěstí a modrou postavou), u druhé sémantické dimenze jsou spíše protikladné (každý je zhruba na opačné straně dimenze)

- ii) **Doplňkové:** souhrnné plošné zobrazení, kde jsou jednotlivé dimenze zobrazeny ve dvojrozměrném prostoru a souhrnné hierarchické zobrazení, kde jsou objekty

zobrazeny v hierarchických vztazích. Tato zobrazení mohou být při interpretaci použita doplňkově podle potřeby.

e) **Interpretace výsledků** –tato fáze velmi záleží na individuálním přístupu a invenci, dále uvedené body berte spíše jako náměty:

Z elementárního hlediska jde v poslední fázi o probrání výsledků s respondentem a o odkrytí toho, v *jakém smyslu* jsou objekty na škále dané dimenze podobné nebo nepodobné. Jak už bylo řečeno, je například patrné, že na první sémantické dimenzi jsou objekty „zlý“ a „otec“ blízko sebe, tj. jsou v nějakém smyslu z hlediska respondenta podobné, kdežto u druhé sémantické dimenze jsou situovány víceméně k opačným pólům, takže jsou z hlediska respondenta v nějakém jiném smyslu (protože jde o jinou sémantickou dimenzi) rozdílné. O specifikaci těchto smyslů právě jde. Tady je nutné zapojit další zdroje informací, např. z rozhovoru s respondentem o výsledcích, vlastních postřehů a nápadů apod. Nelze se na věc dívat tak, že existuje jedna konečná interpretace výsledků – jde tu spíše o pokus odkrývat, co tyto výsledky znamenají, přiblížit se pochopení toho, o čem výsledky jsou. Relevantnost interpretace by se měla opírat jak o vlastní evidenci tak i přijatelnost pro respondenta.

Interpretační fáze se dále týká i obecnější otázky „Co naměřené sémantické dimenze představují?“. Samotné holé výsledky žádnou speciální interpretaci nepředurčují: interpretační postup závisí na osobní invenci, je možné využít i známé teorie (pokusit se třeba psychoanalyticky interpretovat výsledky jako údaje o objektních vztazích, z jungovského hlediska za údaje o komplexech atd., je možné hledat protichůdnost jednotlivých dimenzí a pokládat ji za zdroj kognitivní disonance apod.)

Součástí této fáze by mělo být i zmapování toho, jak se respondent staví k výsledkům – jsou pro něj překvapivé/triviální/nepříjemné/nesmyslné? Naznačují třeba něco, o čem dosud nepřemýšlel? ... Jak, co, v čem?

Nakonec by mělo dojít i ke zhodnocení ze strany testátora – přinesl test nějaké relevantní/zajímavé/netriviální informace? Pomohly by tyto informace v případné pokračující psychologické práci s respondentem?

Pozn.: Pokud se rozhodnete provést studii s TSV a budete mít k dispozici nějakého respondenta, doporučuji předem ještě postup konzultovat, zvláště pokud by nebylo z těchto instrukcí úplně všechno jasné. Můžu případně zapůjčit sady atributů, které jsem používal ve svém výzkumu, ukázat jiné výsledky a jejich možné interpretace, apod.